

Firblad

2019-2

Utgitt av Norsk Botanisk Forening
Østlandsavdelingen

www.nbf-ostland.no

Firbladet 2019-2

ISSN 0804-2403

Utgitt av:

Norsk Botanisk Forening,
Østlandsavdelingen
Org.nr. 819 872 392
www.nbf-ostland.no
Facebook: **Botanisk
Forening – Østlandsavd.**

Redaktør:

Dag Hovind

I redaksjonsrådet:

Line Hørlyk

Per Madsen

Anders Ofte

Jan Wesenberg

Korrektur:

Tor Kristian Tvetter

Trykk: Merkur Grafisk AS

Stoff til Firbladet sendes til:

firbladet@nbf-ostland.no

Neste nummer av Firbladet skal etter planen komme i begynnelsen av mai 2020. Stoff til det nummeret må være levert innen utgangen av mars.

Alle fotografier er tatt av artikkelforfatteren der ikke noe annet er oppgitt.

*Oslosildre fotografert på
Spireodden i Asker, og vist
på sommerens fotoutstilling i
Botanisk hage.
(foto: Geir Arne Evje)*

INNHold

4

I kalenderen: Vintermøter og vårturer

9

L. Hørlyk: Noen ord fra lederen

11

Korte notiser om smått og stort siden sist

22

H. Gajda og L. Hørlyk: Fra miljøhovedstadsåret

25

J. Wesenberg: Rapport fra årets kartlegging

28

A. Ofte: Tanker om et tiår med tirsdagsturer

32

L. Hørlyk: Hva skjedde med skogen i år?

34

A. Ofte: Betragtninger om *Sedum*

38

D. Hovind: Hva er det med akantus?

43

L. Hørlyk: Gjenfunn av rosehybrid

44

G. A. Evje: Bli kjent med krusfrø

47

Botanisk nøtt

48

Fotosyntese

Grasrotandelen: Nå kan du støtte ØLA når du tipper hos Norsk Tipping. Bruk org.nr. 819 872 392 eller Norsk Botanisk Forening, Østlandsavdelingen.
Vipps: Vi har fått Vipps! Nummeret vårt er 517 652.

hjørne

Redaksjonelt

Det har vært en nitrist blåbærsesong for dem som har slikt i kalenderen, og omtrent likedan for tyttebær. Det som var å se, virket å være henvist til en smal nisje mellom fast mark hvor det vanligvis er mest å hente, og altfor sumpete mark – på ei tue hvor det hadde vært akkurat nok væte og skygge til å overleve fjorårets tørke med overskudd til å produsere noen få bær. Slik virket det å være i Follo. Kanskje var det bedre lengre til skogs og høyere i terrenget? Kanskje var det starten på en foryngelse som vil bære rike frukter om noen år? Hvem vet i en tid da det stadig settes nye værrekorder. For forskeren vil det være spennende å se hvor dette «bærer» av sted.

Her er det også gode muligheter for hobbyfenologer til å studere utviklingen. Fenologer er slike som noterer årets første linerle i tunet, når de første hestehovene eller blåveisene blomstrer, når bjørka får musører, og når bladene faller av. Store norske leksikon beskriver fenologi som vitenskapen om klimaets innflytelse på periodiske forandringer hos planter og dyr. Andre steder kalles det livsytringer.

Når klimaet endrer seg, og så raskt som nye tyder på, kan det slå ut på forskjellig vis for ulike organismer. Da kan ett av mange spørsmål være om insektene og blåbærblomstene finner hverandre. Og hva som eventuelt må til for at slike gunstige små hendelser skal bli synkronisert i naturens kalender. Slikt kan være verdt å følge med på. Vi vil jo nødige ha et krasjkurs i evolusjon.

Red.

Det er mest oppsummering som gjenstår av miljøhovedstadsåret 2019, enten det skjer gjennom visning av sommerens blinkskudd, deponering av mer eller mindre sjeldne funn i museets herbarium eller utveksling av opplevelser og erfaringer med interessefeller på julemøtet. Det blir interessante foredrag og etter hvert ekskursjoner i 2020 også, selv om organisatorer og turledere kanskje er glad for at det ikke er miljøhovedstadsår hvert år. Du kan finne mer utfyllende informasjon på ØLAS nettsider eller Facebook-side, og det sendes ut påminnelser per e-post. Husk at endringer kan forekomme.

Velkommen på møter, kurs og turer!

November

Tirsdag 5.11, kl. 18.30: Herbarietirsdag

Vi viderefører herbarietirsdagene hver første tirsdag i månedene november, desember, januar, februar og mars. Da er det mulig å bearbeide resultatene av feltsesongen: pressede planter, artslister og kart, fotografier og artsobservasjoner, eventuelt prate, diskutere og ha det hyggelig.

Sted: Lids hus (Botanisk museum), Botanisk hage, Tøyen

Møteansvarlig: Jan Wesenberg (908 88 683, wesenberg.jan@gmail.com)

Onsdag 13.11, kl. 18.00: Sommerens blomsterbilder

Vi inviterer ØLAS medlemmer til å ta med seg årets blomsterbilder, og fortelle om sine blomsteropplevelser i året som har gått.

Sted: ByKuben, Myntgata 2 – rett ved Kontraskjæret

Det blir enkel servering av te, kaffe og kjeks

November – desember

Lørdag 23.11, kl. 12–15: Julens krydder og blomster & julemarked

Sted: Botanisk hage på Tøyen

Kom innom Victoriahuset mellom kl. 12 og 15 og ta del i demonstrasjoner og fortellinger om mange ulike juleblomster og kryddere som vi bruker ved juletider. Arrangementet er ved NHM UiO, er gratis og krever ingen påmelding. Gå også innom plassen foran Tøyen hovedgård der Botanisk hages venner arrangerer sitt tradisjonelle julemarked, for litt koselig, gammeldags julestemning.

Onsdag 27.11, kl. 18.00: Flora og natur i Karpatene

Foredragsholder: Øystein Ruden

Sted: Humanistskolen, Ullevål stadion, Sognsveien 75A. Inngang trappetårn A

Offentlig transport: T-banen til Ullevål stadion. Ca. 200 meter å gå videre

Det blir enkel servering av te, kaffe og kjeks

Tirsdag 3.12, kl. 18.30: Herbarietirsdag

Se tirsdag 5. november for å få mer informasjon.

Onsdag 11.12, kl. 18–22: ØLAs tradisjonsrike julemøte

Vi samles først på Egon Ullevål, kl. 18.00 for en julemiddag.

Vi vil tilby tre ulike retter: en kjøttrett, en fiskerett og en vegetarrett.

Etter middagen, ca. kl. 19.30, går vi til Humanistskolen, som ligger omtrent 100 meter fra Egon Ullevål. Der blir det foredrag og hyggelig samvær utover kvelden, med julekaker, te, kaffe, gløgg og botanisk prat.

Foredrag: Slåtteeengprosjekter i Oslo og Akershus ved Kristina Bjureke og Bård Bredesen.

Sted, middag: Egon, Ullevål AMFI, Sognsveien 77C

Sted, foredrag og samvær: Humanistskolen, Ullevål stadion, Sognsveien 75A.

Inngang trappetårn A

Offentlig transport: T-banen til Ullevål stadion. Ca. 200 meter å gå videre
Egenandel: Kr 200 betales ved påmelding til ØLA-kontonr 0540.08.91070 eller Vipps! 51 76 52. Drikke til maten betales av den enkelte.

Husk å merke innbetalingen med navn på deltaker(e).

Påmelding innen 2. desember til: May Berthelsen (916 12 965 eller e-post: [may.berthelsen\(at\)gmail.com](mailto:may.berthelsen(at)gmail.com)) – med ønske om hvilken matrett du vil ha.

Januar – mars

Tirsdag 7.1, kl. 18.30: Herbarietirsdag

Se tirsdag 5. november for å få mer informasjon.

Onsdag 15.1, kl. 18–21: Ny Lids flora – hva skjer?

Foredrag ved Reidar Elven og Hanne Hegre. Detaljer mangler foreløpig.

Torsdag 30.1, kl. 18–21: Naturmangfoldloven, og hva kan vi gjøre for å ta vare på nærtaturen

Foredrag ved SABIMA. SABIMA er en paraplyorganisasjon for flere grønne foreninger, blant andre Norsk Botanisk Forening. De kommer med tips og råd for hvordan både større etater og enkeltpersoner kan bidra til å ta vare på levesteder for planter og dyr. Gå ikke glipp av årets kanskje viktigste foredrag.

Ta også en titt på SABIMAs hjemmeside: www.sabima.no

Sted: Humanistiskolen, Ullevål Stadion. Sognsveien 75A. Inngang trappetårn A

Tirsdag 5.2, kl. 18.30: Herbarietirsdag

Se tirsdag 5. november for å få mer informasjon.

Onsdag 12.2, kl. 18–21: Fra bakterie til plante

Plantene har gått gjennom en turbulent reise for å komme dit de er i dag. Kom og hør om reisen fra bakterie og videre mot plantene slik vi kjenner dem i dag, og hvordan plantene for alltid vil ha en zombie inni seg.

Foredragsholder: Carina Rose

Sted: ByKuben, Myntgata 2 – rett ved Kontraskjæret **OBS! Nytt møtested**

Tirsdag 3.3, kl. 18.30: Herbarietirsdag

Se tirsdag 5. november for å få mer informasjon.

Onsdag 11.3, kl. 18–21: Årsmøte i ØLA

Etter årsmøtet blir det et foredrag om blomster på frimerker ved Signe Magnus.

Enkel bevertning.

Sted: Spiserommet i Botanisk Museum på Tøyen

Har du saker som ønskes tatt opp på årsmøtet, må de være styret i hende innen 10.2.2020. Send en e-post til styret på: [styret\(at\)nbf-ostland.no](mailto:styret(at)nbf-ostland.no).

Vi trenger også en valgkomité. Vil du bidra her, så ta kontakt med styret innen 1.12.2019.

Mars – april

Onsdag 25.3, kl. 18–21: Norske laver – former, farger og økologiske tilpasninger

Foredrag: Annie Aas Hovind

Visste du at Norge har et stort mangfold av lav? Ulike vekstformer og symbioseformer reflekterer økologiske tilpasninger. Kom og hør om lavenes mangfoldige verden!

Sted: ByKuben, Myntgata 2 – rett ved Kontraskjæret **OBS! Nytt møtested**

Søndag 29.3, kl. 12.00: Knopp- og kvisttur

Detaljer mangler foreløpig.

Tirsdag 14.4, kl. 17.00: Tirsdagstur

Hver første tirsdag i måneden fra april til oktober (minus juli) inviterer vi til en villblomstvandring i byen, der du kan bli kjent med spennende planter i Oslo-naturen. Turen starter fra Baker Hansen i Ruseløkkveien. Dette er lette turer i enkelt terreng. Hvis du har mulighet til å komme til Baker Hansen fra kl. 15.45, så spiser vi litt og prater om hvor dagens tirsdagstur går. Vi tar tog eller T-bane til en eller annen stasjon, og ser hva vi kan finne i gangavstand fra denne.

Turleder: Anders Often (454 20 213)

Oppmøte: Oppmøte hos Baker Hansen i Vika, Ruseløkkveien 3 (like ved Nationaltheatret stasjon), fra kl. 15.45 med avmarsj kl. 17.00.

Fredag 17.4 til søndag 19.4: Hagemessa i Lillestrøm

NBF-ØLA stiller med stand i Kunnskapsgata på hagemessa i Lillestrøm. Kom innom og hils på oss, og bli med på en quiz hvor du vinner en fin blomsterplakat. Mer informasjon kommer i *Firbladet* 2020-1.

Har du lyst til å hjelpe oss og stå på stand en hel eller halv dag i et hyggelig og hektisk blomstermiljø? Ta kontakt med Line Hørlyk (480 34 902, e-post: [ahorlyk\(at\)online.no](mailto:ahorlyk(at)online.no)) eller May Berthelsen (916 12 965, e-post: [may.berthelsen\(at\)gmail.com](mailto:may.berthelsen(at)gmail.com)).

Lørdag 25.4 og søndag 26.4: Fiolkurs

Fioler er vakre villblomster som appellerer til folk. Det er lett å kjenne igjen en fiol, men de ulike artene kan være vriene å skille fra hverandre – og flere av disse hybridiserer.

Vi har fått Thomas Marcussen, Norges fremste ekspert på fioler, til å holde fiolkurs over to dager. Kurset vil foregå i felt.

Mai

Opplegget blir omtrent slik:

Lørdag 25.4 – Hovedøya, Oslo, ca. kl. 11 til 14, inkludert spisepause.

Søndag 26.4 – Hole. Oppmøte busstoppet Sundvollen E16 ca. kl. 10.40 – tilpasset antatt ankomst med buss fra Oslo. Derfra felles transport i privatbil til aktuelle lokaliteter i området. Varighet til kl. 14.00, inkludert spisepause.

Nærmere informasjon blir publisert senere.

Tirsdag 5.5, kl. 17.00: Tirsdagstur

Se tirsdag 14. april for å få mer informasjon.

Lørdag 9.5, kl. 13.00: Marianøkleblomtur til Fetsund

Vi tar den samme turen som i fjor, med forhåpentligvis bedre vær, for å se på en ravinedal full av marianøkleblom. Sundsevja i Riddersvingen har kanskje Østlandets største forekomst av denne planten som er i sterk tilbakegang i vårt område. Litt ulendt, bratt og vått terreng. Får vi tid, drar vi videre i bil til Bjanes (Nordre Øyeren naturreservat) og ser etter bleikfiol og andre vårbloster.

Varighet ca. 1½ til evt. 4 timer. Ta med matpakke og drikk til en rast.

Turledere: Line Hørlyk (480 34 902) og Geir Arne Evje (976 82 909)

Oppmøte: Ved Riddersand bussholdeplass, Riddersvingen

Parkering: Ved skole eller barnehage rett ved oppmøtested

Offentlig transport: Ta buss 480 (Bjørkelangen) fra Lillestrøm bussterminal til Riddersand. Sjekk ruter.no for eventuelle ruteendringer.

Onsdag 27.5, kl. 17.30: Bønsnestangen ved Tyrifjorden

Dette er en felles tur for ØLA og BBF. Vi ser spesielt etter bleikfiol på denne turen, men området er botanisk rikt, så vi ser også på andre interessante planter og lokaliteter i nærheten.

Turleder: Jan Sørensen (482 73 297, e-post: huldreveien26c@gmail.com)

Oppmøte: Sundvollen pendlerparkering

Transport: Felles transport i privatbiler fra Sundvollen til/fra Bønsnestangen

Varighet: ca. 3 timer

Terreng: Lett og tørt terreng

Mat og drikk: Ta med litt å spise for en hyggelig avslutning på en forsommerkveld ved Tyrifjorden.

Offentlig transport: Buss fra Oslo Bussterminal kl. 16.25, ankomst Sundvollen E16 kl. 17.21. Retur fra Sundvollen kl. 20.21, ankomst Oslo Bussterminal kl. 21.17

Tusen, tusen takk til alle årets turledere, og ikke minst alle dere som har vært med på å organisere alt rundt Miljøhovedstadsåret 2019! Det har vært en mye større jobb enn vi så for oss, men alt engasjement rundt det hele har vært enestående. Vi kan se tilbake på veldig mange forskjellige og flotte arrangementer. Vi har også fått laget og oppdatert mye nyttig materiell og informasjon om blomstene i Oslo og Akershus.

Det har vært viktig å vise frem at Oslo er en grønn hovedstad – 80 prosent av norske plantearter vokser nettopp her. Samtidig er det Norges tettest befolkede område, og utbyggingspresset er stort. Hensyn må tas der hvor mange sjeldne arter vokser og trives og mange mennesker bor. Jeg tror forståelsen for å ta vare på opprinnelig natur innimellom bebyggelsen øker når det får slik positiv oppmerksomhet. Det er der hvor bunnvegetasjonen er intakt og der trærne får stå i fred, at de fleste arter prøver å overleve når det fortettes rundt dem. Jeg anbefaler alle å lese artikkelen til Bjørn Smevold om «Biomangfold i hovedstadsområdet», som stod i *Firbladet* 2019-1, en gang til. For virkelig å forstå hvor sårbare arter og lokaliteter vi har her i vårt område, og hvor lett det er å utrydde dem for alltid.

I fredagsmagasinet til Aftenposten kunne man tidligere i høst lese om en psykolog som stadig oftere fikk pasienter som var lei seg og sørget over tapt natur. For eksempel at et gammelt tre som hadde stått der siden barndommen, var blitt felt, eller grønne lunger som blir borte. At natur man har et nært forhold til, blir ødelagt. Frustrasjon, sinne, overmakt og til slutt sorg er vanlige reaksjoner. Økosorg ble det kalt i artikkelen. Det var så fint å få et ord på det, synes jeg, og jeg tror flere kan kjenne seg igjen i denne situasjonen.

Da er det en liten trøst å vite at alle vi medlemmene i NBF og ØLA og flere miljøvernorganisasjoner kartlegger og støtter opp om artsmangfoldet rundt

oss. For oss spiller det egentlig ikke noen rolle om det kalles miljøhovedstad eller ikke, for vi bryr oss om naturen hvert eneste år uansett. Vi lar oss begeistre av en blomst som kommer opp i en asfaltsprekk, og kjenner på lykken når et tørrberg ved fjorden lyser mot oss av purpur blodstorke-nebb, blå dragehoder, gule prikkperikum og kremhvite knollmjørdurt, eller når solblom blomstrer i slåttingene. Nå har vi gledet oss over og studert planter i hele sommer; og på høsten og vinteren står bare de tørre, brune frøstandene igjen. Noen av disse inneholder massevis av frø som småfuglene liker og er viktig

mat for dem for å overleve vinteren. Mjørdurt og borre er for eksempel veldig populære blant sisik og stillits. Og årets bugnende rognetrær vil holde liv i bærspiserne lenge. Til våren er selja kanskje det viktigste treet for både fugler og insekter. Så planter er viktige hele året for å ta vare på artsmangfold og trivsel!

Vi i ØLA-styret ønsker dere alle en hyggelig vinter! Vi får tenne lys i mørket, lese blomsterbøker og komme sammen i interessefellesskapet på herbarietirsdagene og medlemsmøtene. Vi sees!

*Line Hørlyk
Leder i Østlandsavdelingen*

På kryss og tvers ...

S i DEN

Miljøhovedstadsåret har satt sitt preg på aktivitetene i Oslo i sommer (se også egen sak på side 22), men ØLAs program har rommet mye mer enn det. Her kan du lese om noen av de mange ekskursjonene og arrangementene.

Red.

Da ØLA fikk en forespørsel fra Skedsmo bibliotek om å lage en klassetime i urtologi i ekte Harry Potter-stil, satte vi to av våre beste urtologer på oppdraget. 14. februar fikk fjerdeklassingene ved Volla skole en spesiell skoletime på biblioteket. Med spiss svart heksehatt og kappe

Foto: Skedsmo bibliotek

underviste Marte Olsen om magiske planter sammen med Bjørn «Humlensnurr» Smevold til barnas store begeistring. Et nesten utømmelig emne som bare fantasien setter grenser for, skapte et stort engasjement. Men det ble selvfølgelig påpekt at man ikke spiser planter man ikke er helt sikker på.

Line Hørlyk

Hagemessa i Lillestøm ble arrangert helgen 5. til 7. april, litt tidligere enn vanlig fordi påsken var ekstra sen i år. 18 068 besøkende fant likevel veien til messehallen denne helgen, selv om hagesesongen ikke helt hadde startet. NBF-ØLA hadde stand ved siden av SABIMA i år, og det var veldig praktisk siden vi samarbeider om mye. På standen hadde vi en del brosjyremateriell og bildequiz med blomsterplakat i premie. På søndagen hadde Bernhard ordnet med en ny vri på quizen. Han hadde stoppet i en snøfri veiskråning og plukket med seg litt av det som hadde begynt å spire. Det var veldig populært.

Det var også foredragene «Villblomstmeny for hagens minste gjester» ved Honorata Gajda. Sammen med Jeanette Viken hadde hun skrevet artikkelen «En blomsterfest for hagens små gjester» i messemagasinet *Hage*. Blomsterengtemaet begynner å bli ganske populært blant hageeiere, og vi ser at flere ønsker å sette av en flekk i hagen til ville blomster, både fordi det er vakkert og for å ta vare på de pollinerende

Karsten Sund med insektutstillingen «Rød – snart død»

insektene som er så viktige. Disse utrydningstruede insektene hadde fått en egen utstilling på messa. Karsten Sund ved NHM UiO har i samarbeid med entomologer tatt vakre insekt-fotografier. Fotografiene er tatt i bildeserier med en metode som kalles digital makrofotografering, som får frem flotte detaljer.

Takk til alle som stod på stand denne helgen: May Berthelsen, Honorata Gajda, Kari Roe Lenvik, Susanne Lemmingson, Hanne Utigard, Torborg Galteland, Bernhard Kløw Askedalen, Felix H. Nohr, Jan Wesenberg og Line Hørlyk. Ekstra takk til May som stod alle tre dagene og hadde ansvar for standen. Neste år arrangeres hagemessen helgen 17. til 19. april.

Line Hørlyk

Bernhard, May, Felix og Jan på ØLA-standen

Iberia-magasinet Ronda tok kontakt med foreningen i mars i anledning Oslos år som miljøhovedstad. Det var Oslos flora de ville vite mer om, og som ble til «Oslo i full blomst» på trykk. Skribenten Farsi Mustafa møtte en våryr @botanist-gonewild, ØLAs Bjørn Smevold, som forteller om spennvidden av habitater i og nær byen, det botaniske mangfoldet og en botanisk forening i sterk

Bjørn Smevold

Fra Ronda for mai 2019, illustrasjoner ved Willy Ollero

vekst. I artikkelen presenterer også Oslos «ordfører» Raymond Johansen byens grønne ambisjoner, mens Bård Bredeesen i Bymiljøetaten beskriver en byutvikling med åpning av grønne nisjer.

dh

Sandfiol

Vårblomstringen på Bygdøy sto på programmet 5. mai. Turen gikk langs stranda og bergknausene ved Frognerkilen og gjennom Thulsstrup-parken. Vi fikk se mange av de fine vårblomstene som er typisk for kalkrik mark ved Oslofjorden. Disse kan nevnes: dvergmispel, nyresildre, murburkne, vårarve, sandfiol, oslo-sildre og smånøkkel. Turleder var Klaus Høiland.

Geir Arne Eyje

«**Her mistet Maria** nøklene sine», skrev Rune Fjellvang i Romerikes Blad etter at ØLA hadde hatt tur i Sundsevja ved Riddersvingen i Fet-sund 9. mai. Det står tett i tett med marianøkleblom i den bratte skrånningen og lyser gult mot oss på 100 meters avstand! Det er nesten så vi ikke merker at regnet bøtter ned. Man blir helt forhekset av synet av alt det gule – for en lykke! Vi tror at dette kan være en av Østlandets største og mest tettvokste bestand med marianøkleblom *Primula veris* i nyere tid. Voksestedet er en ravinedal som tidligere har vært brukt til beitemark.

Marianøkleblom har østlandsk utbredelse, mest kjent fra beitemarker på Romerike, i Mjøstraktene og i Asker, men det finnes en del av den i Trøndelag og litt nedover Sørlandet også. Ofte vokser den der det er litt kalk i jorda, sjeldnere på leirgrunn slik som her. I dag finner man stort sett bare enkeltplanter hist og her i Akershus, gjerne gjenstående planter i gamle hager fra den gangen det ikke var så mange gartnerier rundt omkring. Man hentet ville, vakre planter inn til hagene sine fra naturen eller delte stiklinger med hverandre. Marianøkleblom er ikke på rødlista, men er i ganske stor tilbakegang i Akershus. Kanskje det bør vurderes å sette den på lista? I alle fall lokalt i dette fylket hvor utbyggingspresset er stort.

Tett i tett med marianøkleblom og regnvåte turdeltakere

Slangen i dette paradiset, er at vi hører rykter om at denne ravinedalen skal fylles igjen. Det er kvikkleire i området og hus i bebyggelsen i nærheten har fått setningskader.

Dessuten skal det med tiden bygges en ny Fetsund bru som krysser Glomma, og området står i fare for å bli brukt til deponi av jordmasser, kan Mette Sperre i MDG fortelle. Hun legger også til at det er salamandere i sumpdammene i ravinen. I skråningen er det også massevis av opphøyde gresstuer som det bor sukkermaur i. Ellers var det mye enghumleblom, gullstjerner, hvitveis, vårkål, hegg og villrosekjerr med kanelrose og bustnype. Denne skråningen bør vernes på et eller annet vis og skjøttes riktig, slik at slike små univers fortsatt får leve. 15 deltakere var med på turen, og turledere var Line Hørlyk og Geir Arne Evje. Her blir det ny tur neste år, forhåpentligvis med bedre vær!

Line Hørlyk

Vårblomster var også tema for turen til Lilleøya i Bærum 12. mai. Området ved Lilleøya har en rik flora. Nevnes kan hybrider mellom villeple og hageeple, nakkebær, bergskrinneblom, vårskrinneblom, sandarve,

Foto: Geir Arne Evje

Nakkebær

trefingersildre, bakkeveronika, dvergmispel, tuestarr og strandvortemelk i strandsonen. Forvillet asparges vakte også oppsikt. Tore Berg var turleder.

Geir Arne Evje

Algenytt: I samarbeid med Kryptoklubben arrangerte Unge botanikere et algekurs for nybegynnere i Drøbak før sommeren. Dagen startet med å gjennomgå kjennetegn på vanlige arter, med påfølgende oppdagelsesferd i fjæra. Det toppet seg da vi ble servert algelunsj. Eksentriske retter

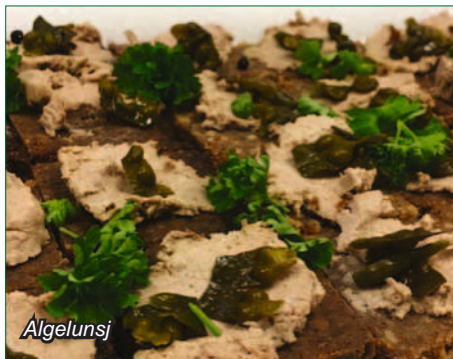

Foto: Rebekka Ween

Algelunsj

som majones med grisetangtokke, smør med tarmgrønnske, snitter med syltet blæretang og hummus med røkt sukkertare sto på menyen. Til algeeksperter og algekokker hadde vi med oss Ask Sivsønn og Katharina Nøkling-Eide, som ledet oss gjennom den grønne verden under havet. Vi deltagere ble faktisk så inspirert at vi opprettet Facebook-gruppen «Alger i Norge», og prat om nye algearrangementer kom raskt i gang over litt sukkertarechips. Hurra for alger!

Algeentusiaster i fjæra

Kjempeartig med engasjement, og utrolig artig å være med på.

Rebekka Ween

Vi dro på langtur til Utgårdskilen lørdag 15. juni for å se hva Hvaler kunne vise fram av botaniske godbiter, og vi så mye fint: havsivaks, pollsivaks, kystfrøstjerne, strandkryp, strandkvann, sylsmåarve, havbendel, grisnestarr, buestarr, strandkål, orme-tunge. Siri Lie Olsen var turleder.

Geir Arne Evje

Havbendel

Villblomstenes dag ble i år arrangert den 16. juni i hele Norge og Norden, og i ØLA var denne dagen innledningen til Villblomstuka i Bio-mangfolduka til Oslo Miljøhovedstad 2019. Litt truende regnvær hindret nok de store oppmøtene, men det ble mange fine turer, og glade og interesserte deltakere. I ØLA ble følgende 13 turer gjennomført, med i alt rundt 140 deltakere på blomstervandringene, pluss rundt 50 innom på standen «Havnelangs»:

Asker: Syverstadbråten er ei slåtting som de siste 10 årene har blitt skjøttet av Naturvernforbundet i Asker. 4 deltakere var med turleder Svein Olav Drangeid på blomstervandring der og fikk bl.a. se lakrismjelt, åkermåne, storblåfjær og bakke-, krans- og bergmynte.

Aurskog-Holand: Turen ved den gamle finneplassen Mikkelerud i Nordre Mangen ble innledet med historikk og en kort innledning om hvorfor stedet er så unikt. I slåttinga vokser bl.a. brudespore, bakkesøte, ballblom og flekkgrisøre. Solblom stod fortsatt i knopp, men så ut til skulle blomstre rikt om et par uker! Turleder Per Madsen hadde med seg 10 deltakere.

Bærum: Her hadde Signe Magnus og May Berthelsen med seg 7 deltakere på et kalktørrberg bak Lilløyplassen naturhus. Der blomstret det over seg av dragehode, blodstorke-nebb, villroser, knollmjøddurt og andre planter i sin vakreste skrud. En fargerik opplevelse!

Lørenskog: Tur i Kloppaskogen, en hundremeterskog midt i bebyggelsen, som engang var en husmannsplass under gården Torshov der man kan se restene av en grunnmur og trapp. Villapal med torner, galnebær, hvit-bladtistel, smørbukk og et gammelt lønnetre som må være Lørenskogs flotteste (tun)tre. Turledere var Line Hørlyk og Kari Roe Lenvik. 11 deltakere.

Nesodden: Turleder Ragnhild Hokholt hadde med seg 6 interesserte og fornøyde deltakere på blomstervandring i Nesoddparken.

Oslo: Ved Maridalen kirke ble kirken først pyntet med villblomster til blomstergudstjeneste. Deretter var det blomstervandring i fast rute fra kirkebakken, langs næringsrik myr, grøfte- og åkerkanter med matpakkelunsj i det grønne. Her var det mange arter å studere. Natffiol og solblom var kommet i blomst. Gunnar Bjune var turleder for 22 deltakere.

Oslo: Turleder Gunnar Klevjer hadde tur fra Romsås kirke til Svartberget naturreservat sammen med Lillomarkas venner, Romsås Vel og DNT Senior. 20 deltakere var med og fikk se bl.a. orkideene flekkmarihand og breiflangre, vill bakketimian, nyresildre, det Gunnar tror er fjellrapp og mengder av blåfjær. En spesialitet, alpeasal, er i sterk spredning i dette området.

Oslo: Kristina Bjureke hadde tur med vel 50 deltakere på Gressholmen sammen med Ola Eian fra Ung botaniker som var til god hjelp når det var så mange deltakere. Disse fikk se de vakre og sjeldne plantene som man nesten bare finner på øyene i Oslofjorden, der det er så mye kalk i grunnen.

Oslo: Østensjøvannet var turmål to ganger denne dagen. På formiddagen hadde SABIMA tur her med 9 deltakere. På ettermiddagen var det vandring med Jan Wesenberg og

Foto: Gunnar Klevjer

Villblomstenes dag på Romsås med tur til Svartberget naturreservat

14 deltakere. Liselotte Krøger fra Ung botaniker var medturlleder på begge turene. Vannkantvegetasjon, med blant annet den sjeldne bregnen vasstelg.

Oslo: Tur i området rundt Rikshospitalet. Selv om bare én deltaker fant veien hit, ble det en ganske fin tur. Av arter som ble sett, nevnes nesleklokke i relativt store mengder i tørrenga ved Rikshospitalet, én klon av galnebær ved Sognsvannbekken, gravveronika, åkermåne og engtjæreblom. Turledere var Simen Hyll Hansen og Carina Rose.

Oslo: «Havnelangs» var et fellesarrangement i Miljøhovedstaden. NBF hadde stand her med brosjyrer og quiz. De hadde laget kryssliste for plantene i slåtteeenga nedenfor Akershus festning, man kunne lære å brette frøposer til å samle egne villblomstfrø i, og man kunne få med frø til villblomster i egen eng. Bymiljøetaten hadde ordnet med postkort som man kunne skrive og sende fra Miljøhovedstaden. Jeanette Viken, Vilde Mürer og Bård Bredesen hadde nok å gjøre med en godt besøkt stand denne dagen.

Ski: Fra Krokhol forbi Svarvestolen til Paddetjernet vandret turlleder Geir Arne Evje med 9 deltakere. Funn på denne turen var bl.a. krattfiol, furuvintergrønn, skogvikke og vårerteknapp.

I 2019 var det 18. gang Villblomsternes dag ble arrangert i Norge. Dette er de nordiske botaniske foreningenes viktigste arrangement. Og

Rebekka fant et passende skilt på Grønland

det er en glede kunne å fortelle at det har kommet med et land til. På Grønland ble Villblomsternes dag arrangert for aller første gang i år. Det sørget Rebekka Ween fra Ung botaniker for da hun var der for å studere arktisk flora i sommer. (Se egen notis nedenfor)

Villblomsternes dag blir vanligvis arrangert den tredje søndagen i juni, men til neste år blir det litt tidligere for ikke å kollidere med svenskenes «midsommarfirande». I 2020 blir Villblomsternes dag den 14. juni.

Vi i ØLA har som mål å ha enkle blomstervandring i alle kommuner på denne hyggelige dagen. Meld deg som turlleder til VBD-koordinator i ØLA May Berthelsen (e-postadresse: may.berthelsen@gmail.com), eller ta kontakt hvis det er noe du lurer på om Villblomsternes dag.

Line Hørlyk

Polargeitrams

Villblomstenes dag har nå fått en utløper over havet, hvor feltbiologer på Grønland feiret dagen i sommer med blomstertur blant fagre polargeitrams og blomstrende oppdagelsesferd langs isbre. På turen samlet vi blåklokker, geitramsblader og løvetann til en middag pyntet med spiselige vekster. Hurra for villblomster!

Rebekka Ween

Sivblom på Gulltjernmosen

Gulltjernmosen naturreservat i Spydeberg var turmålet 23. juni. Turen gikk både langs bredden av Lyseren og gjennom naturreservatet. Langs Lyseren så vi bl.a. manna-søtgras, myrmaure, evjesoleie, dikeforglemmegei og solblom. Over Gulltjernmosen ble krypvier, sivblom og perlevintergrønn notert. Ved Vøyen var det et flott bestand av engstorkenebb i veikanten. Turleder var Jens Chr. Køhler.

Geir Arne Evje

Kjempesoleiene ved Langvannet fikk besøk av 15 glade blomstervenner 8. august. I år fant vi de største og tettest blomstrende bestandene i Ellingsrudelva og sumpen rett nedenfor Lørenskog togstasjon, mens de i sydenden av Langvannet blomstret litt mer spredt. Det er uansett en majestetisk plante der den står i sin sjeldenhet og lyser gult mot oss og alle kameratelelinser.

En annen art som fanget vår oppmerksomhet var temynte, som Tore Berg oppdaget ved brua i gangveien. Det er en sjelden hybrid mellom åker- og vassmynte. Den er nesten en meter høy og veldig aromatisk. Kystbjørnekjeks fant vi, kattehalene blomstret rosa og fint, engforglemmegei, fjellflokk og fredløs.

Kjempesoleie *Ranunculus lingua* er rødlistet i kategorien sterkt truet (EN) og har sin største utbredelse i Norge her i Lørenskog. Den vokser veldig nær stasjonsområdet og den nye

Kjempesoleietur ved Langvannet

innendørs skihallen SNØ. Hele dette området står i fare for å bli utviklet til mer bebyggelse med tilhørende park med vannspeil og andre forskjønnende tiltak. Vi håper kommunen tar hensyn til denne rødlistearten som også er kommuneblomst i Lørenskog.

Dagen etter turen hadde noen ved et uhell klart å bore hull i en tank med flybensin til ambulanshelikopterene som er stasjonert ved AHUS. Bensinen lakk ut i Fjellhamarelva rett nedenfor Langvannet på Fjellhamarsiden. Det luktet forferdelig stramt

fra utslippet, og brannvesenet la ut lenser i elva. Heldigvis renner elva fra kjempesoleiene og ikke mot. Det kunne fått konsekvenser. Man får et støkk om hvor sårbar naturen er.

Utlagte lenser i Fjellhamarelva

Turledere var Geir Arne Evje og Line Hørlyk. (7 uker etter utslippet luktet det fortsatt så sterkt av flybensin der den rant ut i elva, at det var ubehagelig å oppholde seg der. Man måtte gå fort forbi. Og lensene lå fortsatt ute.)

Line Hørlyk

Temynte

11 slåttekarer og -kvinner var i sving med ljå i solblomenga på Mikkelerud på den tradisjonelle slåttan 11. august. Værgudene var ikke helt på vår side denne dagen, med regn og yr, men en temperatur på 17 grader ga fint arbeidsvær likevel. Det gikk helt greit å slå gresset selv om det var ganske vått, og noen solglimt innimellom holdt arbeidsgleden oppe.

Skjøtsel med slått og fjerning av høyet etterpå holder enga næringsfattig, og det er viktig for de sjeldne artene som vokser der. Denne enga har

Slåttekarer tar en prat i bakken

Østlandets største forekomst av solblom *Arnica montana*, som hadde en formidabel blomstring i månedskiftet juni–juli i år – etter tørkesommeren i fjor da den slet i varmen sammen med resten av enga. Vertskapet Anne Lise Torvund og Tore Ovlien serverte rømmegrøt, som ble nytt ute på tunet der to store traner kom flygende over skogkanten. Turleder Kristina Bjureke og Jan Wesenberg samlet høy fra slåtten i to store sekker. Dette skal legges ut ved Akershus festning der

Det fins et eget lite univers av insekter som ikke kan leve uten solblom

det skal lages en ny blomstereng sammen med barn på «Verdens kulleste dag» 25. august – et arrangement i miljøhovedstadsåret.

Line Hørlyk

Målet for fellesturen med Innlandet botaniske forening 18. august var sydlige deler av Hedmark, med besøk på en lokalitet for grannjamne ved Elverum, og vannplanter ved Solør og Grue langs Glomma, og Vingersjøen ved Kongsvinger. Vi så blant annet grannjamne, vasskryp, nålesivaks, vassgro, evjebrodd, sjøpiggnopp,

Vasskryp

musestarr, evjeslirekne, nøkkesiv, veikveronika og nordlandsstarr. På en kort stopp ved den nedlagte Galterud stasjon vest for Kongsvinger fikk vi se brokkurt, som her vokser i mengder på plattformen. Asle Bruserud var turleder.

Geir Arne Evje

Sagelvafestivalen i Skedsmo var lørdag 24. august. I Mølleparken var kverna og saga satt i gang med vannkraft, og man kunne se hvordan man malte mel og saget plank i gamle dager. Fra scenen var det visesang, og den tradisjonelle stubbekaffen ble servert besøkende. I området rundt var det flere stands med bl.a. historielag, plantefarging av garn, vassgraut og ikke minst villblomster. Veikant-brosjyren og -plakaten på ØLA-standen var veldig populære.

Litt lenger oppi elva blomstret vassmynte og stormjølke, som kanskje er de mest eksotiske plantene i dette området. Sammen med dem blomstret

Foto: Line Hørlyk

Stormjølke er et sjeldent innslag langs Sagelva i Skedsmo

kattehale og fredløs, og sikkert 50 sommerfugler svermet rundt i sola. En vakker sensommerkveld.

Line Hørlyk

Kunne du tenke deg å være med å hjelpe til i ØLA?

Vi trenger flere hjelpere til små og litt større praktiske ting rundt medlemsmøtene våre. Slike ting som å hente nøkler og låse opp møtelokale, innkjøp av mat til enkel bevertning, kaffekoking, rydding og oppvask (i maskin). Vi håper å få opprettet en gruppe med frivillige som kan være til stede i god tid før møtene begynner og ordne med slike praktiske ting. Det vil gå på rundgang, og man trenger ikke å være til stede på alle møtene. Vi er takknemlige for alle som vil være med å bidra i et hyggelig blomstermiljø. Hvis dette er noe for deg, så ta kontakt med May Berthelsen (916 12 965, e-post: [may.berthelsen\(at\)gmail.no](mailto:may.berthelsen(at)gmail.no)) eller Geir Arne Evje (976 82 909, e-post: [garev\(at\)online.no](mailto:garev(at)online.no)).

Foto: Honorata Gajda

Oslos ville hjerte

Eirin og Marlene sprer blomsterglede på stand

Oslo har vært Europas miljøhovedstad i 2019. ØLA har benyttet anledningen til å feire det fantastiske mangfoldet av villblomster i hovedstaden med en mengde turer og aktiviteter over hele byen. Målet har vært å spre blomsterglede og inspirere Oslo-folk og deg som medlem til å oppdage naturskattene i byen vår.

Vi har hatt tirsdagsturer hver tirsdag fra april til oktober, arrangert Villblomstuke med turer hver dag til forskjellige naturområder i Oslo, invitert til øysafari, arrangert blomsterengdag i Botanisk hage, turlederkurs, feiret Villblomstenes dag, holdt slåttekurs, frøkurs, foredrag om villblomster, stått på stands og deltatt på Pride, Miniøya, Naturbussen, Havnelangs

og Grønn kursdag. På Verdens kuleste dag tok vi over Akershus festning, og sammen med barna laget vi en blomstereng full av villblomster midt i hjertet av Oslo. Nå er det bare å glede seg til neste sommer og byens kuleste blomstereng.

Bjørn Håkon Smevold sprudlet av blomsterglede under arrangementet Oslos ville hjerte

Foto: Honorata Gajda

Foto: Honorata Gajda

Deltakere på turlederkurset

Foto: Honorata Gajda

Gjengen som sørget for verdens kuleste dag på Akershus festning

Vi laget i tillegg en egen foto-utstilling i Botanisk hage for å vise fram Oslos botaniske skatter, med flotte bilder fra foreningens dyktigste fotografer (se neste side). Og hver uke gjennom hele året kan du bli kjent med en ny «Oslo-villblomst» med flotte bilder og tekster av ØLAs Geir Arne Evje.

Alt dette hadde ikke vært mulig uten den fantastisk innsatsen fra alle turlederne våre, som har stått på i hele år. En spesiell takk må rettes til Line Hørlyk, Geir Arne Evje og May Berthelsen, som har gått i bresjen for å organisere det flotte programmet.

Vi håper at du som medlem har fått vært med på moroa, og vi inviterer til nye eventyr i neste års turprogram.

Honorata Gajda

Foto: Hanne Utgard

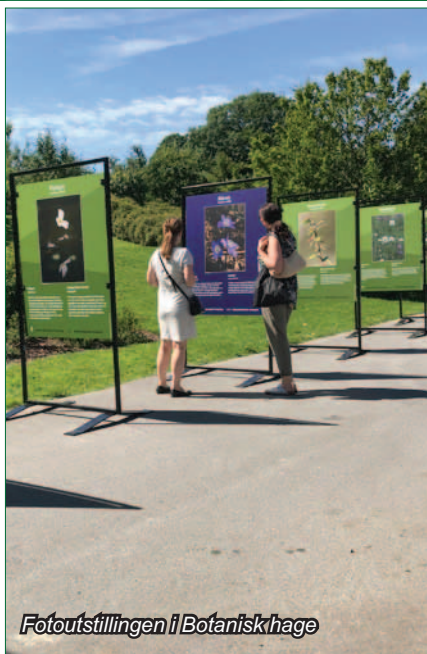
May Berthelsen snakket varmt om bruk av planter og sopp til garnfarging på Grønn kursdag

Bård Bredesens vinnerbilde: Blåpraktvannymfe på dronningstarr ved Sognsvannbekken

Årets fotokonkurranse med bilder av planter fra Oslo, ble vunnet av Bård Bredesen. Han tok de to første plassene! Bilde 1 var av en blåpraktvannymfe som sitter på et strå av dronningstarr langs en nylig gjenåpnet bekk. Bilde 2 var av flytegro, en eksklusiv Oslo-art. 16 av 700 innsendte bilder ble til den utendørs fotoutstillingen «Blomstrende Oslo» i Botanisk hage, som kunne beskes fra slutten av juni til midten av september. Kristin Vigander, Bjørn Håkon Smevold og Geir Arne Evje fikk også utstilt bilder med tekst av Jan Wesenberg. Dette var de 16 plantene: Knollmjørdurt, lodnefiol, blåveis, dvergtistel, flytegro, bakkekløver, oslosildre, hvitmure, fagerrogn, nakkebær, smaltimotei, aksveronika, svartmispel, smalfrøstjerne, dalfiol og dragehode.

Line Hørlyk og Jeanette Viken

Fotoutstillingen i Botanisk hage

Årets florakartlegging

*En rast mellom solblomene
på Lysaker i Setskog*

Østlandsavdelingens gjenoppvåkne florakartlegging ble holdt for andre gang 5. til 7. juli. Som i fjor valgte vi oss en lite undersøkt rute i vår største kommune, Aurskog-Høland. Denne gangen valgte vi Setskog. Det store trekkplasteret var at en av de få plantene som kom fram på Artskart var solblom. Så forventningen vår var å finne solblommen og å registrere mest mulig annet.

Til forskjell fra i fjor satset vi ikke på dagsturer, men på overnatting, og Geir Arne fant et absolutt bra sted, Høland gaardsmotell i Løken. Det ble vår base. Vi var til sammen 12 deltakere.

Første dag dro vi inn til Setten, på en skogsbilvei som heter Karl XII's vei. Vi parkerte og gikk til Kjælvika, den nordvestligste vika av Setten. Det var i begynnelsen hogd skogsterreng,

men etter hvert kom vi inn i en mer uberørt dal med bl.a. trollurt. Etter matpakkelunsj gikk vi rundt vika og fant mange nye arter for artslista, men ingen store bomber. På vei tilbake stoppet vi ved en åkerrein og beundret store mengder storveronika.

Andre dag dro vi til Skjeggeneset i Setten, og først og fremst gården Lysaker, der solblommen skulle finnes. På vei til lokaliteten fant vi blant annet storengkall og hybridene mellom myr- og hvitbladtistel, og på et tørrberg sto en enslig, knøttliten eseltistel. Ingen av oss hadde sett lokaliteten på Lysaker, så vi ante ikke hva som ville møte oss. Men solblommen lyste lang vei, og lokaliteten var fint merket fra Fylkesmannens side med informasjonstavle om priori-

Storveronika – i Aurskog-Høland er vi godt innenfor artens ville utbredelsesområde

Eseltistel, et underlig møte på en bergknaus i de dype skoger

terte kulturlandskap. Det var en flott solblomeng, med mye brudespore, og etter litt leting fant vi både bakkeseite og enghaukeskjegg. Enga skjøttes i samråd med fylkesmannen og bonden av Petter Simonsen, som gjør en flott jobb. På vei tilbake stoppet vi ved ei myr og fylte på med myrplanter.

Da vi diskuterte turmål for siste dag, tenkte vi at kanskje hadde vi dekket Setten brukbart, og skulle velge en annen del av kommunen. Utifra tidligere funn av blåveis og tysbast valgte vi en dal som skjærer nord-sør gjennom åsen vest for Løken og Fosser. Det viste seg å være et heldig valg. Bortsett fra et uthogd område midt i var dalen uberørt, og vi klarte å finne myskemaure, men den fineste over-

raskelsen var et myrområde med store mengder småmyrull – og en bergvegg med dvergmispel.

Rapportering til Artsobservasjoner blir sysler for herbarietirsdager utover vinterhalvåret, så vi har i skrivende stund ikke noe antall arter. Men som i fjor har vi nok økt antall arter i den valgte ruta fra noen få til flere hundre – i tillegg til den fabelaktige småmyrulldalen.

Jan Wesenberg

Småmyrull (EN – sterkt truet på rødlista)

Tirsdagsturene

En kort oppsummering av 10 års virke ...

Første tirsdagstur ble stabled på beina 10. mai 2010. Og da svært i det nære. Vi gikk fra Nationalteatret stasjon – fra den lille kafeen som den gang lå rett inn for stasjonens inngang fra sør og for enden av Haakon VIIIs gate – tvers over Drammensveien og opp i Slottsparken. Siste tirsdagstur så langt var 3. september 2019, og da til Gamlebyen. Første året var det fire turer: én i mai og én juli, og én i august og én i september. Altså fire turer, og da som en liten ekskursions-smak i vårsesongen. Så sommerferie. Og så en liten ekskursions-smak i høstsesongen. Ideen var at dette skulle være uformelle turer som et urbant supplement til de vanlige botaniskforeningsturene. Og med

minimalt arbeid å arrangere. Derfor med fast oppmøtested og tidspunkt. Dessuten noe man kunne delta på etter arbeidstid. Jeg tenkte meg at regelen skulle være første tirsdag i måneden. Oppmøte klokken 16.00. Og det skulle være uformelt på den måten at turmål ble avtalt der og da blant de fremmøtte. Gjerne over en kopp kaffe / cappuccino / te / juice / brus / kaldt vann. Så avmarsj 17.00.

Det sier seg selv at et slikt opplegg ikke har gitt rom for de lange turer. Men i løpet av de ti årene som har gått, har vi da vært på langtur helt til Asker og Romsås. Ellers har det stort sett vært ganske urban botanisering i Oslo. Men det skal sies: Oslo er «belemret» med gunstig klima og

berggrunn for plantevekst. Dessuten er Oslo en middels stor by i europeisk sammenheng, både i areal, folketall og urban variasjon. Og det er i tillegg ganske mye gjenværende og artsrik natur – og parknatur – innen hovedstadens byggesone. Til sammen gjør dette at det er mange ulike karplanter man kan finne i byen. Derav ganske mange tilfeldig innkomne arter som stort sett ikke er funnet ellers i Norge. Når så i tillegg trolig Norges beste botaniker når det gjelder å snuse opp merksnodige byplanter, etter hvert har blitt fast inventar på tirsdagsturene (vi snakker selvfølgelig om vår alles Tore, altså Tore Berg), ja da er det ikke noe problem å finne på turmål. Eller å bestemme, og snuse seg frem til interessante planter.

Dauvnesle vokser ofte sammen med brennesle som den imiterer og dermed skremmer/lurer vekk potensielle planteetere, men utseendet bedrar.

Foto: Inger Johanne Aag

Fire vanlige gras på rekke og rad (fra venstre): engkvein, engrapp, rødsvingel og gulaks.

Foto: Inger Johanne Aag

Likevel: Vi har delvis tradisjon for å se på alt. Altså ta fullstendige plantelister ... nå og da. Litt også med tanke på floristikkopplæring. For bortsett fra enkelhet i arrangering, var min opprinnelige idé at tirsdagsturer også skulle være et lavterskeltilbud for plante glade folk som ønsket mer kjennskap til byens villplanter. Dessuten lære plantebestemmelse. Tirsdagsturene har delvis funket slik – altså som opplæring i floristikk. Og delvis nesten helt motsatt: Dette har blitt utpregete nerdeturer hvor vi kun har vært ute etter det mest rare og sjeldne i byen. Vel. Kanskje greit nok. By er kaos.

Antall deltakere har variert fra én til oppimot førti (helt unntaksvis). Det vanlige har vært mellom fem og tolv. Gjennom de ti årene som har gått, har mange vært innom turene. Noen er med en stund, for så å synes dette blir kanskje litt for ensidig gatelangs og parkaktig. Noen flytter. Noen dør (det skal ikke underslås: tirsdagsturer er ikke strabasiose turer. Alle kan være med, uansett alder). Noen har vært

Denne tobakksarten mangler norsk navn. Den ble funnet nær Tøyen, mellom to brostein langs en boligblokk. Det ble senere oppdaget at fielekspert Thomas Marcussen tidligere hadde dyrket arten på balkongen rett over funnstedet.

med i en god del år, noen kun nå og da ... i det hele tatt.

Jeg har prøvd å skrive ekskursjonsreferat for hver tur. Og holde rede på hvem som har vært med på turene. Men oppleggets uformelle preg har gjort at jeg har følt litt ubehag ved å skulle være nøye med antall og hvem. Personlig synes jeg det er like greit. Hvem skulle vi stå til rette for? Tirsdagsturer skal etter mitt syn ha snev av anarki. Vi finner hva vi finner! Floristikkopplæring og byglede er formålet. Ikke Artskart.

Når man suller slik rundt i byen – en gjeng på to-fem-ti-femten-tyve stykker, er det ikke til å unngå at man havner i en del merkelige situasjoner. Folk flest kan jo lure når voksne mennesker står bøyd, delvis ligger (typisk for å nærfotografere),

stimler sammen i en intetsigende grøftekant, og ser på. Henrykkes av: Ingenting! Klart – dette er ikke bra! Nede ved trikkesløyfa på Skøyen kom det en gang springende ut en nabo og ville hjelpe oss med å ringe etter ambulanse. Vi fikk heldigvis avverget hjelpen, og alle ble glade. Naboen også. En annen gang – oppover langs Akerselva, opp for Ankerbrua – kom det en unggutt med utrolig mye armer og bein. Han var skjev som ei kystgran på ytre Fosen. Men utrolig interessert i hva vi holdt på med. Og planter var topp! Litt etter fant vi *Salvia divinorum* – en klassisk rusplante fra Sør-Amerika – to steder på grasbakke langs elva. Pussig sammentreff? Kanskje. Uansett, Oslo er en mangfoldig by.

Ellers har vi hatt litt med fiken *Ficus carica* å gjøre også. Denne sørøstlige arten dukker jo opp som rennesteinsart nå og da i Oslo. Den er ganske vinterherdig, og kan overleve mange år i byen. På sørvestlandet kan den forøvrig bli ganske store trær. Men, altså. Jan W. hadde funnet

Nesleskjellfrø er en art vi veldig ofte finner fra sensommeren og langt utover høsten på ruderatmark, i asfaltsprekker osv.

Blålin er en innført art som er vurdert til lav risiko (LO). Den varmekjære arten ble funnet på et varmt og tørt kalkberg.

en fiken i Calmeyers gate, inntil sørveggen av Sentrum Scene, rett ved et rødt postkassestativ. Dette var høsten 2016. Så klart, vi dro dit. Da vi ankom det røde postkassestativet ble Jan ganske paff: Fikenbusken var borte. Jan ble i tvil. Var det her? Husket han feil? Nei, han var sikker. Det var akkurat her. Vi bøyde oss ned og gransket stedet. Og jammen! Der nede i gatestøvet – akkurat i overgangen mellom asfalt og husvegg – var det ett knøtt-knøttlite nytt, grønt og bystøvete blad. Det var 8 millimeter stort, men hadde utvilsomt fikenbladets karakteristiske form. Eureka! Da så vi også den litt støvete stumpen av den lille fikenstammen – kuttet av helt inntil husveggen, ukjent av hvem. Kanskje postmannen var

redd den skulle fortrenge den røde postkassa? Men, hvem pokker bruker postkasser lenger? Heldigvis fant Tore samme år en ny fikenbusk i Grensen, kilt inntil muren ved nedgangen til T-banen. Den er der fortsatt, om enn litt kvestet fra år til år. Det var et fikenår i tyveseksten.

Andre år har det vært mer fokus på rare roser eller *Prunus*. Uansett! Vi ser på alle byens planter. Også i blomsterkasser, på kaikanter, og ugras i forhager på Frogner. Men litt urbant må det være. Gressholmen, Langøyene eller Bygdøy? Nei, så langt gidder vi stort sett ikke dra. Men dette må med: Vi har vært og sett på forvillede juleroser *Helleborus* sp. i skogen opp for Asker museum, etter tips fra Per Salvesen, Arboretet på Milde, Bergen. Men dette var en ny art for Norge! Det må sies. Som unnskyldning. For slik en langtur.

Anders Often

Litt i tirsdagsturenes ånd har Anders Often skrevet teksten, Inger Johanne Aag har tatt bildene (på siste tirsdagstur før artikkelen ble skrevet, 3. september) og Simen Hyll Hansen har bidratt med bildetekster.

Red.

Hva skjedde med trærne i år?

Kronår for rogn

De fleste har nok lagt merke til hvor ekstremt mye rognebær det er i høst. Grenene bærer så tungt med de røde bærene at de henger nesten ned til bakken. I toppen av grantrærne er det tett-i-tett med kongler og et par dager i mai så det ut som det lå snø på bakken av frø fra selje og osp. Elvene gikk gule av granpollen. Alm og hengebjørk hadde mye mer frø enn vanlig. Fjorårets varme

sommer og lange tørkeperiode kan nok sees litt i sammenheng med dette fenomenet. Mange trær felte bladene tidlig i fjor for å spare på ressursene. Det er nok en av forklaringene på at de har så stor frøsetting i år, i tilfelle noe liknende skulle inntreffe igjen og trærne vil sikre avkom. Allerede i fjor høst kunne vi for eksempel se hvor mange rakleanlegg ospa hadde klar for våren. Det har også med

Topptunge graner

vårens værforhold å gjøre at selje og osp lagde et så intenst «snøvær» i mai. En kjølig vår fikk trærne til å stagnere og gjorde at frøspredningen ble konsentrert på kort tid, da varmen endelig kom. Da ble det en intens frøspredning på kort tid, ikke en gradvis spredning som vi er mest vant til og nesten ikke legger merke til i andre år. Hvitveis var det derimot lite av i år. Årsaken var nok at de ble så utpint i fjorårstørken at de ikke klarte å danne blomsterknopper for neste

års blomstring. Også furua, til forskjell fra grana, så ut til å ha en laber reproduksjonssesong i år. Det har i det hele tatt vært en litt underlig sommer, men vi har sett mange måter naturen henter seg inn igjen på. Da gjenstår det bare å se om det gamle værtegnen som spår om det blir lite eller mye snø stemmer, for værprofetene har for sikkerhets skyld helgardert seg når det gjelder hva rogn egentlig spår.

Jan Wesenberg og Line Hørlyk

Sedum meg her, og sedum meg der

Det er sedumtak – bergknappetak. Og sedumrundkjøringer – bergknapprundkjøringer. Og mer og mer bergknappbeplantninger. Er dette bra? Eller er det et nytt eksperiment som går ut på å få nye arter hurtigst mulig spredd, ut på flest mulig nye steder, og inn i norsk natur?

Grønt avfallsskur med Sedum

Er litt hekta på bergknapp *Sedum* sp. Og rundkjøringer. Og grønne tak og vannretarding. *Sedum* i vid forstand. Det er ei stor slekt, med rundt 450 arter. Den finnes vesentlig på den nordlige halvkule, men med noen få arter sør for ekvator. Fordi den er såpass stor med nesten u håndterlig mange arter, har slekta delvis vært delt i en del mindre slekter som foruten *Sedum* for eksempel kan være *Rhodiola*, *Hylotelephinum* og *Phedimus*. Uansett! Dette er økologiske spesialister med ulike tilpasninger til tørke. Det mest typiske er kjøttfulle blad – såkalt sukkulens. De egner seg derfor ypperlig som steinbedplanter. Og på tak og i rundkjøringer. Alle steder knastørre habitat. På steder hvor det er fint at plantedekket holder seg lavt – typisk under 30 cm, er disse for en stor del mattedannende og lavvokste artene som skapt for formålet.

Denne typen beplantning har vist seg å fungere ganske bra gartner-teknisk. Spesielt på ganske tørre og varme steder hvor andre urter, lyng eller småvokste trær fort blir tørkeskadd eller rett og slett dør. Eller blir for storvokste. Det er stort sett intet problem med bergknapper. De er våre småvokste ... tja, kaktus. *Sedum*-beplantning på tak og i rundkjøringer fungerer rett og slett ganske bra. Og de er ganske vakre og fargerike. Det er forskjellige farger på bladene, og på blomstene. Lite tråkk. Vannfylte planter er selvfølgelig sårbare for tråkk. Det er knapt noe problem på tak og i rundkjøringer.

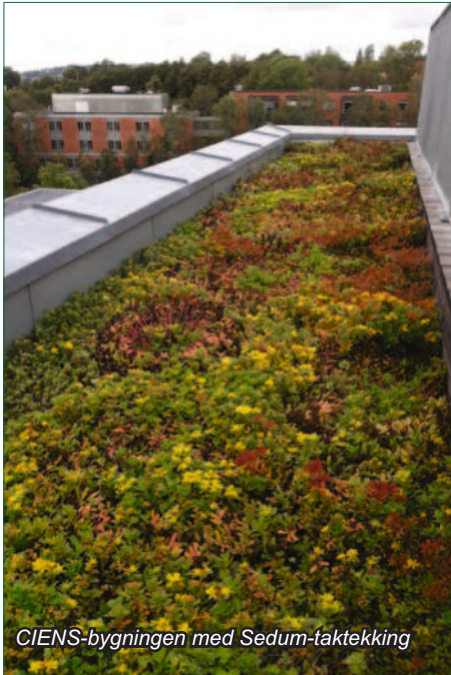
Men er det noen problem overhodet da? Dette må da nærmest være perfekt på alle måter? Selv har jeg funnet andre, litt interessante tørrbakkearter som kan tenkes å ha «flyttet inn» i dette nye habitatet. Kortvokste bakker ellers i agrare og urbane områder er enten nedbygd, grodd til av storvokste ugras eller harvet opp.

I siste utgave av standardfloraen for Norge (= Lids flora) er det tyve bergknapparter fordelt på fire slekter (*Rhodiola*, *Hylotelephinum*, *Phedimus* og *Sedum*). Av disse er åtte spontane arter. De tolv resterende er innførte hageplanter hjemmehørende forskjellige steder på kloden. Alle disse innførte artene står nå med nødvendighet på fremmedartslista. Og da med litt ulik trusselgrad for norsk natur. Da med gravbergknapp *Phedimus spurius* fra Kaukasus uten sammenligning som versting. Ta en tur ut på kalkøyene i Indre Oslojord og kikk rundt på kalkberg og tørrbakkevegetasjon, så skjønner man problemet. Kan i så måte anbefale Lindøya øst. Flere av artene er da også med rette vurdert som SE-arter på siste fremmedartsliste, det vil si innførte planter som i stor grad endrer naturlig vegetasjon når de spres ut i denne.

Jeg tror – med understreking av *tror* – at det i fremtiden vil bli mer forvillende forekomster av disse. Delvis kanskje på grunn av populær bruk. Først og fremst på tak. Og i rundkjøringer. Uansett. Det er grunn til å være litt bekymret – tror jeg.

Stuntregistrering

Derfor tok jeg meg en tur opp taket her i CIENS-bygningen, Gaustad-bekkdalen, Oslo for å se hva vi selv dyrket av svartelistede arter. Vi har et avlangt tak på ca 20 × 1,5 meter på toppen av Forskningsparken. Vi har også et nesten helt innelukket atrium med bergknappetak, men dette er så mørkt, trangt og innelukket at artene nesten ikke setter frø. Det er nesten utenkelig at frø kan spre seg derfra og ut i omgivelsene. Da er det veldig annerledes på toppen av bygningen – ved Toppcenteret. Her er det fullstendig åpent og steikende varmt på varme dager. Og fantastisk utsikt over nesten hele Oslo, ut til fjorden og helt til Nesodlandet og det som lengre er.

CIENS-bygningen med Sedum-taktekking

Sedum-taket er derfor meget vellykket, rent gartnereteknisk. Det er tørt, varmt, og ekstremt solrikt. Plantene strutter da også, har meget god blomstring, og meget god fruktsetting. Det er trolig også god frøsetting. Jeg dristet meg til å skritte over det lille sperregjerdet og foreta en liten registrering av denne beplantningen. Det var 99 % dekning av karplanter, pluss 1 % dekning av mose. Av karplantene utgjorde bergknapparter i alle fall 90 %. Det fantes så vidt litt ugrasarve, tunrapp og småplanter av hengebjørk innimellom. Følgende seks arter utgjorde bergknappdekket 8. august 2019 (forvaltningsstatus til slutt):

- Sibirbergknapp *Phedimus hybridus* 80 %. Opprett og gulblomstrende. (SE – svært høy risiko)
- Høstbergknapp *Hylotelephium ewersii* 10 %. Blågrønn og sentblomstrende, rød blomster. (LO – lav risiko)
- Hvitbergknapp *Sedum album* 5 %. Opprett, hvitblomstrende midtsommers. Hjemlig, spredt.
- Kantbergknapp *Sedum sexangulare* 1 %. Småvokst og tett, små gule blomster. Sentral-Europa. (LO)
- Gravbergknapp *Phedimus spurius* 1 %. Tett mattedannende, hvite-rosa blomster. Fra Kaukasus. (SE)
- Bitterbergknapp *Sedum acre* 1 %. Små, opprette til nedliggende skudd i lave bestander. Hjemlig, vanlig.

Altså over 90 % fremmede arter, og da dominert av én art som er vurdert til å ha svært høy risiko i norsk natur.

Men likevel. Kan dette stemme? Er dette en vanlig artssammensetning. Jeg drar lengre for mitt feltarbeid. Til og med ut av CIENS-bygget her i Gaustadalléen 21, og på langturlt helt øst til Blindern – på andre siden av trikkelinja! Der er det et bergknapptak rett sør for bokhandelen, rett nord for Villa Eika, huset til studentadministrasjonen. Det er taket for «Papir – og papp», et helt flatt container-avfallsrom på ca 4 × 5 m. Det er også kledd med bergknapper (85 % dekning) med litt mose innimellom. Disse fire artene utgjorde bergknappdekket 9. august 2019 (forvaltningsstatus til slutt):

- Gravbergknapp *Phedimus spurius* 60 % (SE)
 - Sibirbergknapp *Phedimus hybridus* 30 % (SE)
 - Hvitbergknapp *Sedum album* 5 %
 - Rakbergknapp *Sedum aizoon* 5 %.
- Opprett, gulblomstrende. (LO)

Altså 95 % innførte arter, og litt annen artssammensetning enn på første tak. Men ganske likt vurdert ut fra prosent innførte arter.

Kort diskusjon

Er dette bra tak? Kanskje, kanskje ikke. Men kanskje litt speiselt for forskningsmiljøer som Blindern og CIENS å ha tak som består av 90 til 95 % prosent fremmede – og for det meste hardt svartelistede – arter. Man burde kanskje visst bedre. Nå kan man si at det er langt fra Forskningsparkens takterasse og Blinderns

«Papir – og papp»-tak til mottakelig natur for *Sedum*-frø. Men dette er planter som alle har frukter som er små belgkapsler. Hver frukt setter fra få til ganske mange frø (har ikke funnet eksakte data på dette, men tipper opptil 30). Fruktene sprekker opp ved modning, og frøene triller ut eller knipses litt avgårde ved berøring eller av hygrokroskopiske bevegelser i fruktveggen. Det er altså kortdistansespredning, men den er effektiv. I tillegg kan slike små, runde frø lett spres langt ved at svært mange arter i denne katagorien har et litt klebrig fruktskall i fuktig vær. De små, lette frøene fester seg da til nesten hva det skal være (klær, en sko, fugl), og kan spres ganske langt på den måten. De fleste bergknapparter har i tillegg ganske effektiv vegetativ formering ved at stengelbiter lett faller av og rotslår til nye planter. Noen kan til og med rotslå fra enkeltblad. Det skal heller ikke underslås at for en liten plante, er det fint å starte spredning fra tak. Frø og vegetative biter får luft under «frø- og stengelbitvingene», og kan fly langt. Yes – jeg er en fremmed bergknapp! Yes – jeg digger grønne tak!

Anders Often

Hvordan kunne det ha seg at ei plante fra middelhavslandene skulle få en helt sentral posisjon innenfor norsk tradisjonskunst? For min del startet det med et mye enklere spørsmål: Hva er akantus? Et eller annet sted hadde jeg plukket opp at norsk rosemaling handler mye om akantus. Svaret var altså at det var ei plante man må langt sør i Europa for å finne, men ikke den flotte, elegante veksten man kunne forvente – noe som vikingene kunne ha ført med seg hjem. I stedet var det ei plante man gjerne finner på brakkmark, ei såkalt ruderatplante. Men til tross for denne skrinne opprinnelsen har akantusmotivet svingt seg opp til de store høyder.

Det dukket stadig opp, dette motivet. Det er jo slik at når oppmerksomheten først er vekket, så er det plutselig ikke måte på antall observasjoner. Men det er ingen stor kunst å finne akantus. Det spørs om det er mulig å besøke noe historisk museum i akantusland uten å støte på motivet.

Det var overalt og på det meste, men fortsatt virket spranget til den hjemlige rosemalingen langt. De levende modellene jeg etter hvert fikk se, gjorde ikke saken mindre merkelig. Forbindelsen fra ei veigrøft på ei gresk øy eller en rabatt bak en trikkeholdeplass i Lisboa (figur 1) til antikke praktbygg, middelalderslott og storslåtte katedraler var heller ikke åpenbar.

Hva var det egentlig med denne planta som gjorde at den ble så mye brukt til pynt og pryd? Og det av håndverkere i norske bygder som sannsynligvis aldri hadde hatt mulighet til å se den, verken in natura eller på bilder. Det ante meg at det kunne ligge en lang historie bak, og at det ville kreve et lengre studium å finne ut av forholdet. Muligens måtte jeg helt tilbake til antikken for å finne svaret. Så det ble med undringen i flere år, til tross for at det stadig var akantus å se på nye steder.

Opphav

Slik sto saken inntil en serie akantus-observasjoner endelig utløste den mest naturlige reaksjonen. Her hadde det vært mulig å gjøre en lang historie meget kort. *Snl.no* oppsummerte hele historikken på noen få linjer, selv om ett vesentlig spørsmål forble ubesvart: Hvorfor akantus og ikke en gjevere eller mer tiltalende art? Ikke noe tydet på at akantus var spesielt ettertraktet. Det var derfor nødvendig å gå til kildene, og SNL hadde én: Verket *Akantus* av Roar Hauglid i to bind (Hauglid 1949). I dette som ved første øyekast så ut til å være en monografi om arten, burde det være mulig å finne svar på det meste om akantus. Selv om det ikke handlet om rose-maling, men treskurd. Hauglid forklarte imidlertid hvordan det kunne gå

til at denne fremmede arten fikk pryde så mange altertavler og prekestoler rundt om i landet, men først litt om planta og hvordan den kom til heder og verdighet, bokstavelig talt.

Det har vært noe uenighet blant kunsthistorikere om tilbivelsen av akantusmotivet, og til en viss grad også om forbildet egentlig var akantus. Hauglid holder seg til harde fakta, det vil si motivene som er hogd i stein, og mener at akantus på et tidspunkt (500–600 år fvt) ble tatt i bruk i gresk arkitektur som formelement, som seinere ble videreutviklet. Før det skal planta ha vært knyttet til lokal gravskikk og blitt brukt som ornamment på gravsteler (stele = oppreist steinplate med innskrift eller relieff), noe som har sammenheng med gresk mytologi. Tistelaktige planter som

Figur 1: Storvokst akantus i Lisboa

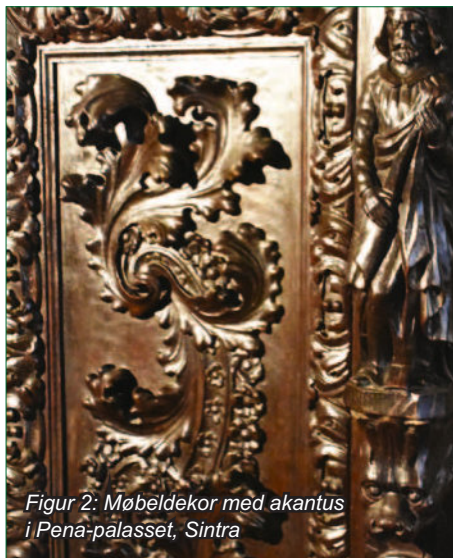
akantus, som har navn etter et gresk ord for «torn») symboliserte ufruktbarhet, og ble følgelig knyttet til underverdenen.

Et sagn gir kunstneren Kallimachos æren for spranget fra gravplassen til den levende arkitekturen. Han kom forbi graven til ei ung jente hvor det var plassert en kurv med eiendeler under ei steinhelle. Kurven var tilfeldigvis plassert over ei akantusrot, og det var vår, slik at bladene hadde vokst opp rundt kurven og krøllet seg så fint under hella. Syntes Kallimachos. Forteller sagnet. Det er ikke godt å vite så lenge etter om han gikk der og funderte på hvordan han skulle toppe søylene sine, eller om det var en arkitektkollega han gjerne skulle overgå. Han har uansett fått æren for det korintiske kapitél (søylehode), en detalj som har blitt kopiert, bearbeidet og brukt stolpe opp og stolpe ned.

Bind 2 av Hauglids verk er viet de gamle mesterne, så der kan man studere detaljer i utførelse og sammenlikne ulike skoler og retninger. Da har vi beveget oss et godt stykke fra antikken og det ufruktbare Attika, men også fra det botaniske forbildet – enten det er *Acanthus spinosus*, som er vanlig i Hellas, eller *A. mollis*, som er vanligere i Italia. Gudbrandsdalens treskjærere formet ranker og ornamentalt løv, men kalte det fortsatt akantus.

Dette med akantusranke er litt problematisk i botanisk forstand, så lenge akantus ikke har noen tynn, slyngende stengel som vinranken,

og heller ikke danner utløpere. Akantus har en kraftig rot, bladrosett og opprett stengel, og står og faller med det. Hauglid tar opp dette forholdet og argumenterer for at det i mange tilfeller er omvendt – at den naturtro etterlikningen kommer etter et kunstnerisk eller stilistisk formål (Hauglid 1949:23). I så fall har ikke akantusmotivet oppstått i et tomrom, men i en levende tradisjon med etablerte motiver og virkemidler. I kunstverden fikk planta – i den grad det fortsatt var akantus – utløpere og ble ranke (figur 2). Tilpasningsdyktigheten, medregnet tallrike mutasjoner og hybridisering, har bidratt til spredning av akantus i mer enn 2000 år. Ifølge Hauglid har akantusmotivet hatt mange renessanser i europeisk stilhistorie, men den mest eiendommelige var den som fant sted i Norge på 1700-tallet.

Figur 2: Møbeldekor med akantus i Pena-palasset, Sintra

Innvandringshistorie

Det var i forbindelse med at Vår Frelseres kirke (seinere Oslo Domkirke) i Christiania fikk nytt inventar rett før 1700 at akantus fikk fotfeste og spredte seg i Norge. Det fins eksempler på tidligere arbeider, blant annet på Vestlandet, men det ble aldri mer enn isolerte forekomster der. Hauglid behandler dette i kapitlet «Spredning i Norge» i bind 1 av *Akantus-verket*, som har tittelen *Akantus fra Hellas til Gudbrandsdal*, og der hovedvekten er lagt på kirkekunst. Han mente at det i stor grad var økonomiske og sosiale forhold som styrte dette.

Eksporten av trelast på norsk kjøll tok seg kraftig opp på slutten av 1600-tallet, men tyske og hollandske handelsmenn var sentrale i denne trafikken. Det kan ha vært noe av bakgrunnen for at en hollandsk mester ble valgt til å stå for utsmykningen av Vår Frelseres kirke. Alt lå på mange måter til rette for å hente inntrykk utenfra, og hollenderens akantusarbeider ble skoledannende.

Christiania hadde sitt administrative omland i Drammensområdet, på Romerike og Hedmarken og i Gudbrandsdalen, og det var først og fremst i disse områdene at akantusdyrkingen fant sted. Spesielt i Gudbrandsdalen gjorde kongeveien kombinert med selveiende bønder og gode håndverks-tradisjoner sitt til at den nye retningen fikk en sterk posisjon og en egen form, krillskurden. I beskrivelsen av gudbrandsdølenes mottakelighet for inntrykk utenfra refererer Hauglid

(1949:162) til Christen Pram fra Lesja som i 1804 uttalte: «Kommer her en eller anden af dølene efter i Christiania, Trondhjem eller Kjøbenhavn at have lært en profession, kommen hjem igjen, saa lære landsmændene ham ret snart af, om ei overgaae ham.» Akantusen blomstret i Gudbrandsdalen, i en slik grad at forfatteren Lars Mytting lar en talentfull romanfigur gå «lei akantumønstrene og storgårdsstilen» etter et par år i snekkerlære (Mytting 2014:55). Dette i sterk kontrast til et annet tradisjonsrikt område, Telemark, hvor de fortsatte med sitt, mye som før, upåvirket av denne fremmede planta.

Fremmed art

En vekst som i gresk mytologi var forbundet med det underjordiske, endte altså opp som ornament på mange prekestoler og altertavler i Gudbrandsdalen – og på tilsvarende mange verdslige bygninger og gjenstander. Treskjærerne som sto for arbeidene, har neppe hatt noe forhold til det botaniske forbildet, og kanskje er det betegnende at en lærebok i kunst og håndverk for ungdomsskoletrinnet med tittelen *Akantus* har en illustrasjon av vinranke på tittelbladet (figur 3). Boka handler heller ikke så mye om akantus. Planta nevnes i forbindelse med korintiske søyler og er med i ordforklaringene. Målgruppa hadde fått færre timer i de aktuelle fagene, slik at innholdet måtte beskjæres, men man kan lure på tittelvalget. Noe er imidlertid sikkert. Uansett hvor fjerne

Figur 3: Fra tittelbladet i lærebok i kunst og håndverk

akantusplantene var og er, har akantus blitt et begrep med mye ballast.

Med en slik spredningsevne burde kanskje akantus vært ført opp på fremmedartslista, det vi tidligere kalte svarteliste, men den er nok for godt etablert til det. Det er også noe med å glemme gamle synder. Men det må være lov å foreslå noen hjemlige alternativer. Kanskje er det ikke så enkelt å dekke alle bruksområdene med én vekst, men mangfold er ikke å forakte. Hva er mer naturlig enn å bruke roser til rosemaling? Forfatteren er kanskje ikke alene om en gang å ha innbilt seg at dette håndverket skulle forestille roser, uansett hvor merkelig de var utformet? Det finnes i hvert fall roser med utløpere, som markjordbær og teiebær, som er som skapt for utbrodering fra naturens side. Det ligger også i det nynorske navnet på teiebær, tågebær (tåg = utløper). Bladene er kanskje ikke flikete nok og årenettet for utydelig? Hva med en tistel med tornete bladrosett, som myrtistel? Hvis det er det underjordiske man vil holde fast ved, er kanskje landøyda

aktuell, selv om denne svineblomen er mest problematisk for beitedyr.

Det fins sikkert en rekke gode kandidater om man legger til grunn en like stor kunstnerisk frihet som i tilfellet akantus. Det er bare om å gjøre å bryte ut av mønsteret.

Dag Hovind

Kilder

Dahl, E., Larsen, E., Johansen, R. O. 2007. *Akantus*. Kunst og håndverk for 8.-10. klasse. 2. utgave. Fagbokforlaget, Oslo.

Hauglid, R. 1950. *Akantus*. Bind 1: Akantus fra Hellas til Gudbrandsdal. Mittet & Co., Oslo.

Mytting, L. 2014. *Svøm med dem som drukner*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Store norske leksikon: snl.no/akantus

Figur 4: Et første forsøk med markjordbær fra hagen. Noe manipulert, men det er akantus også ...

Foto: Geir Arne Evje

Hybriden kanelrose × rynkerose har ikke hatt det så bra der den har stått i kanten langs gangstien på Nebbursvollen i Skedsmo. Fra å være en stor, vakker rosebusk har den i de siste årene vært offer for effektiv kantklipping i stadig bredere felt. Da vi sist skrev om den i *Firbladet* 2015-2, stod det igjen bare to små rotskudd, og etter det har undertegnede ikke sett den. Men det så ut til å være en rose med stor livskraft, så det var gledelig å se den igjen i sommer da Geir Arne Evje fant den i blomst på et sted

Foto: Geir Arne Evje

ca. 50 meter bortenfor det første voksestedet. Etter en ny tur dit utpå høsten da nypene var bedre utviklet, har floraekspert Tore Berg fastslått at hybriden verken er en kamtsjatkarose eller *Rosa hollandica*, slik tidligere antatt, men en oppstått hybrid mellom kanelrose *R. majalis* og rynkerose *R. rugosa*. Han sier også at denne hybridene har en østlig utbredelse og er ikke er veldig vanlig, men sees av og til i områdene rundt Oslofjorden. Blomsten er enkel, men er større og litt mørkere rosa enn hos kanelrose, bladene er glattere enn på rynkerose, og nypa er mindre og rundere. Som kjent er jo nypa til rynkerose stor, kjøttfull og flatbunnet, noe som ikke er tilfellet med denne hybridene. Får håpe den får være i fred for hissige kantklippere der den står nå, og blomstre sammen med de minst fem villroseartene som vokser i området. Kan også nevne at vi fant to busker av mellomtype *R. subcanina*. Det er en krysning mellom steinnype *R. canina* og kjøtttype *R. dumalis*. En tur hit i roseblomstringa midtsommers anbefales alltid!

Line Hørlyk

Foto: Line Hørlyk

Krusfrø

Selinum carvifolia (L.) L.

Krusfrø hører til skjermplantefamilien Apiaceae, og er en plante som nok går under radaren for mange. Det er kanskje ikke så rart, for den har et veldig generelt skjermplanteutseende, selv om den er ganske kraftig og høyvokst.

Kjennetegn

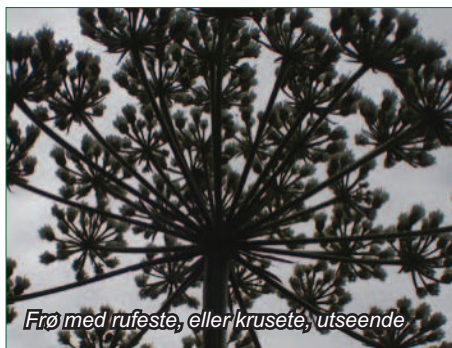
Planten blir opptil meteren høy, men ofte betraktelig mindre – avhengig av tilgang på fuktighet og næring.

Stengelen er ikke innhul, er omtrent snau og har skarpe ribber.

Krusfrø starter blomstringen sent på sommeren, mange steder ikke før i siste halvpart av juli. Kronbladene er hvite. Fruktene består av fem delfrukter som har vingekantede ribber der kantribbene har mye breiere vingekant enn de andre. Bladene er fint oppdelt, 2–3 ganger finnet, omtrent som på melkerot, men melkerot har både storsvøp og småsvøp,

Skarpe ribber og dårlig med storsvøp

Frø med rufeste, eller krusete, utseende

Bladfliker med hvit spiss

mens krusfrø har småsvøv med mange, smale blader og enten helt manglende storsvøv eller storsvøv som faller av tidlig. Ofte sitter bare ett eller to rudimentære storsvøvblad igjen. Karakteristisk for krusfrø er at bladflikene ender i en hvit broddspiss, mens melkerot har grønne bladspisser. Krusfrø og melkerot har dessuten ulik økologi.

Økologi

Krusfrø vokser i ulike typer engsamfunn. Ved kysten er den ofte å se i fuktige strandenger, bakenfor sjøsprøytonen. Men krusfrø er absolutt ikke avhengig av fuktig jordsmonn – den finnes også på tørrere voksesteder som engbakker, skogkanter, enger i løvskog og beitemark. Jeg har også sett den på veikanter, begünstiget av tidlig klipping.

Status

Krusfrø er vurdert som nær truet (NT) på grunn av pågående tilbakegang, begrenset forekomstareal og tilknytning til utsatte naturtyper som i stor grad forsvinner på grunn av gjengro-

ing etter opphør av beite. Den er også utsatt for oppdyrking og nedbygging. En lang rekke kjente forekomster er forsvunnet. Aktiv skjøtsel bør være et tiltak for å bevare arten i gammel eng og beitemark der den er utsatt for gjengroing.

Utbredelse

Krusfrø er sjelden å se, er i tilbakegang og har en begrenset, noe kystbundet sørøstlig utbredelse i Norge: i Østfold, i Akershus nord til Rælingen, sørlige deler av Buskerud, langs kysten av Vestfold og Telemark. Det foreligger ett belagt funn fra Trysil i 1895, men dette funnet har tydeligvis blitt underkjent i Lids flora, kanskje

Krusfrø på Langhus i Ski kommune

Kilde: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L.
Den virtuelle floran, <http://linnaeus.nrm.se/flora>

fordi den aldri er blitt gjenfunnet? Tilsvarende med en observasjon fra Stor-Elvdal i 1997? En observasjon i Artskart fra 2018 på Karmøy uten fotodokumentasjon eller belagt eks-emplar kan vi heller ikke stole på. De norske forekomstene danner den nordvestlige grensen for artens utbredelse i Europa. Den norske nordgrensen er omtrent på samme breddegrad som nordgrensen i Sverige, Finland og Russland. Krusfrø er for øvrig kun

kjent fra Europa og Vest-Sibir, med særlig stor utbredelse i Mellom- og Øst-Europa. I Syd-Europa finnes krusfrø ned mot Middelhavet i Frankrike og ved nordlige deler av Adriaterhavet. Lenger sør er det bare svært spredte enkeltfunn.

Systematikk

Krusfrø ble beskrevet vitenskapelig som *Seseli carvifolia* i 1753 av Carl von Linné. Han kom etter hvert på andre tanker, og flyttet arten i 1762 til slekten *Selinum*.

Slekten *Selinum* er eurasiatisk. I Europa er det to arter – den andre er *Selinum pyrenaicum*, utbredt sørvest i Europa, spesielt i Pyreneene. Den oppførte *Selinum dubium* i *Den virtuelle floran* er synonym til *Cnidium dubium*. *The Plant List* aksepterer åtte arter i *Selinum*, og de fleste artene finnes i deler av India og Kina.

Etymologi

Det norske navnet krusfrø er selvforklarende. Frøene har vingekantede ribber som gir et noe rufsete eller krusete utseende. *Selinum* er fra gresk *selinon*, som var et navn på selleri og persille hos Homér (800 f. Kr.). *Carvifolia* betyr blad som hos karve.

Geir Arne Evje

Kilde: Artsdatabanken 2019

FIRBLADETS BOTANISKE

NØTT

Idé og foto: Line Ø. Hørlyk, realisering: Per Madsen

Blomster med fiolette striper er tema denne gang. Vi spør etter det norske navnet. Start med bilde nr. 1 og fortsett rundt i blomsterdiagrammet uten mellomrom til nr. 6. Bokstavene i de uthevede feltene danner løsningsordet. Løsningen kommer i Firbladet 2020-1.

Løsning på
botanisk
nøtt 2019-1:

START

L
A
V
E
N
D
E
L

Alle plantenavn er hentet fra Mossberg/Stenberg:
Gyldendals Store Nordiske Flora, 2018 utg.

LØSNINGSORD

posten

NORGE P.P. PORTO BETALT

Returadresse: NBF-ØLA, Botanisk museum, NHM, Postboks 1172 Blindern, 0318 Oslo

FOTO- syntese

Vårbendel har ikke så mange konkurrenter på sine tørre fururabber, men har vel heller ikke så mye å stille opp med på frodigere mark. Arten er ikke så vanlig. I Østmarka (Enebakk) har jeg sett den bare på én plass tidligere. Det var som «høstbendel» på en knaus ved Børtervann, i form av noen små spirer blant bitterbergknapp. Da våren kom, hadde kanadagjess vært der først. Her – sørvendt på en furukolle – var det bare om å gjøre å oppdage den.

dh